

Transkribering Inspektionspodden avsnitt 7

Hej och välkommen till Inspektionspodden, en podcast från Skolinspektionen. Med den här podden vill vi ta upp intressanta ämnen och områden som vi har granskat och som fått stor uppmärksamhet. Jag som leder det här samtalet heter Agnes Gidlund och är pressansvarig på Skolinspektionen.

Januari 2019 kom nya krav för de som äger och driver en fristående skola. Kraven innebär att ägar- och ledningskretsen ska ha erfarenhet och insikt i de lagar och regler som gäller för skolverksamhet. De ska även bedömas lämpliga och ha ekonomiska förutsättningar. Ägar- och ledningsprövning har nu funnits i fem år. Men vad har vi sett på de här fem åren? Och vad har de nya reglerna lett till? Det ska vi prata om idag. Och då har jag med mig Helén Ängmo, Skolinspektionens generaldirektör. Carin Klevesjö, chef för tillståndsenheten. Och Gunnar Persson som är avdelningschef för ekonomisk granskning och tillstånd. Och ni jobbar båda på Skolinspektionen. Välkomna!

– Tack så mycket!

Ja, men ägar- och ledningsprövning har ju funnits sedan 2019. Vad var det som var tanken med det här? Vad var det man ville komma åt med de här nya reglerna, Helén?

(Helén) – Att det skulle vara ett viktigt skydd för eleverna och elevernas föräldrar. Det vill säga att ingen elev ska behöva gå till en skola där man vet att ägarna inte är seriösa. För den här prövningen handlar ju helt och hållet om de som äger en skola eller då som sitter i ledningen för en skola. Och det är viktigt att de som då äger en skola eller styr en skola att de till exempel har fullgjort allt det man ska mot samhället. Det vill säga betala skatt, att det också är så att man inte har till exempel någonting brottsligt i sin bakgrund. Det var också viktigt att de som äger en skola har insikt i författningarna, alltså lagar och förordningar som styr skolan.

– Och dessutom så sa man då att de här ägarna att de bör också ha väldigt goda ekonomiska förutsättningar. Därför att det var också viktigt om man ser till elevernas perspektiv att en skola är stabil. Det vill säga att det inte ska bli ryckigt, att ekonomin ska göra att det går upp och ner och att man kanske snabbt går i konkurs eller så. Så att det här handlade väldigt mycket om ett extra skydd för eleverna.

Men finns det några verksamheter som vi har tillsyn över som inte omfattas av ägar- och ledningsprövning?

(Helén) – Ja, man kan ju säga att hela vuxenutbildningen står ju utanför det här för att då är det ju så att där handlar det ju om upphandling. En kommun som alltid ansvarar hur vuxenutbildningen köper ju då i sådana privata entreprenörer som kan också utföra vuxenutbildning. Och där kan det absolut också förekomma samma typ av problem. Även här kan det finnas välfärdsfusk, det kan finnas problem med

aktörernas lämplighet och där är det i upphandlingen som man måste kontrollera det. En annan sak är att förskolan, ägare- och ledningsprövningen i förskolan, den görs av kommuner. Här är det inte så att vi med automatik alltid får signaler när en kommunal huvudman har bedömt en förskola som olämplig. Även om det också skulle kunna vara så att samma huvudman även finns i skolan. Så det här är ju också ett område som vi funderar mycket på nu. Hur ska vi också kunna få del av det kommunerna ser?

Om du lite kort skulle summera vad vi har sett under de här fem åren, vad skulle du säga då?

(Helén) – Då kan man ju säga att flertalet som vi har provat så har vi inte haft någon anmärkning. Så det kanske lät nu när jag pratade inledningsvis här som att det är väldigt vanligt med brister. Men i flertalet fall så går de ju igenom vår prövning på ett bra sätt. Men det har ändå varit en grupp ägare och ledningar där vi har sett allvarliga problem.

Och man säger ju då att huvudmannen, alltså den som driver skolan, de ska ha ekonomiska förutsättningar. Men Gunnar, vad innebär det här egentligen?

(Gunnar) – Ja, det innebär att det företag som driver skolan, som har tillståndet, ska ha en stabil grund att stå på. Och själva syftet är ju att det ska finnas så pass mycket ekonomi i botten så att man som skola och huvudman kan hålla en jämn och god kvalitet även om det kommer en oförutsedd kostnad eller man under några år har färre elever så ska ändå kvaliteten kunna vara jämn och god. Så det är ju det övergripande syftet egentligen.

Man ska ha bra ekonomi helt enkelt.

(Gunnar) – Ja, stabilt.

Men vad är det vi kan kritisera då när det kommer till ekonomi?

(Gunnar) – Det handlar ju om, i stort kan man säga, det handlar om att man ska ha ett intakt eget kapital. Det är ju en grundbult. Och sen handlar det ju om att över tid kunna bära sina kostnader. Och det är inget konstigt att man gör ett förlustår då och då. Och det är här då som det kommer in att man har en stabil grund att stå på. För då gör inget om man går med förlust ett år eller två. Så eget kapital, bära sina kostnader och sen handlar det också om likviditeten. Det vill säga att man har pengar att betala sina räkningar med. Så att man har ett ekonomiskt utrymme att göra nödvändiga investeringar med. Ska man förenkla det så är det egentligen de tre faktorerna det handlar om tre faktorer handlar om.

Men vi ska ju också då pröva om ägaren och ledningen är lämplig. Vad innebär det Helén?

(Helén) – Ja det innebär ju då att man som sagt ska ha skött sina åtaganden mot det allmänna som det heter. Och det innebär ju att man som sagt betalar skatt, att det inte finns skulder. Man skulle ju också kunna vara olämplig om man nu vänder på det. Motsatsen till lämplig vad är olämplig? Ja det är ju ifall man då skulle vara dömd exempelvis för ekonomisk brottslighet eller annan typ av brottslighet. Så att lämplighetsbegreppet är ju en del i det här med ägare och ledningsprövning men sen så finns ju även begreppet insikt och insikten innebär ju helt enkelt att man måste ha kvalifikationer, att man måste ha kunskap kring det som styr skolan och det är ju allt från skollag till läroplaner och att man förstår vad en skola är helt enkelt. Och där så ställs ju krav på att åtminstone då vissa i styrelsen ska ha den insikten.

Men Carin, när vi ska titta på det här med insikt, alltså hur gör ni för att kontrollera att man verkligen har insikt?

(Carin) – Ja men i ägar- och ledningsförhållningen så är det ju jätteviktigt att kunna visa både vilja och förmåga att följa de regelverk som gäller. Lagstiftaren har ändå pekat ut några olika områden som är särskilt viktiga som rör både kunskaper om skollagen, om arbetsrättsliga regler och om hur man faktiskt driver ett företag i den associationsform som man har valt att starta skola i. Och hur kollar vi på det här? har valt att starta skola i. Och hur kollar vi på det här? Ja, det kan ju handla om att man ska visa att man har en pedagogisk utbildning. Och det skulle kunna handla om att vi tar in CV om det är osäkert. Men det kan också handla om att man visar att man har gått en del kurser. Men enstaka kurser brukar i regel inte visa tillräcklig insikt i de bestämmelser som finns. För att det här får man ju man ha med sig, det är ett jätteansvar man har när man får driva en skola. Det är en myndighetsutövning som ska göras. Då brukar vi bedöma att för att kunna göra det så måste man ha motsvarande en rektors kompetens och insikt. Då kanske man ska dels vara lärare så att man har den pedagogiska utbildningen i bakgrunden, men också vara utbildad rektor. Så att man har erfarenhet helt enkelt.

Men ni kollar ju det här och sen så kan det ju faktiskt vara så att ägare och ledning ändras. Hur gör vi då?

(Carin) – Ja men den som är huvudman för en skola har ju en skyldighet att anmäla förändringar i kretsen och det ska man göra inom 30 dagar från förändringen. Och då tittar vi helt enkelt löpande på att man alltså är lämplig. Så då prövar vi lämpligheten hos eventuellt nytillkomna personer i ägare- och ledningskretsen.

Men när ni gör en sån här ägare- och ledningsprövning, hur bestämmer ni vilka som ingår i den här kretsen då?

(Carin) – Det är ju ett av de första momenten som vi har i vår ägare- och ledningsprövning. Att bestämma vilka är det som då ska prövas. Och vilka är det som vi ställer krav på som ska ha insikt och vara lämpliga. Man kan säga att den här insikten ska finnas samlad i kretsen så att alla personer som vi prövar behöver inte

ha all insikt utan det kan vara så att någon har tillräcklig kunskap om skollagen och någon är duktig på ekonomi och att man kompletterar varandra helt enkelt. Men när det kommer till lämplighet så ska alla vara lämpliga. Där finns inget undantag att göra. Vilka är det då som ska ingå i kretsen? Jo, men det är den verkställande direktören, alltså vdn. Och den har ju oftast en ledande ställning eller på annat sätt ett bestämmande inflytande över verksamheten. Det kan ju finnas även vice vd eller en förvaltare som också anses ha ett sådant inflytande. Så man ska ju alltså ha en formell fullmakt att företräda ledningen. Det kan också vara styrelseledamöter eller bolagsmän i kommanditbolag eller handelsbolag. De är inte så vanligt förekommande men det är ändå utpekade personer i ledande ställning som ingår i kretsen. Och det kan också vara personer som genom ett direkt eller indirekt ägande har ett väsentligt inflytande.

Gör vi äger- och ledningsprövning bara en gång på en äger- och ledningsprövning bara en gång på en äger- och ledningskrets? Eller kan vi göra det lite när som helst när vi väljer att göra det?

(Carin) – Vi ska göra den här prövningen i samband med att vi prövar en ansökan om godkännande som huvudman. Men sen kan vi återkommande kontrollera om de här kraven efterlevs. Så det kan vi göra inom vår tillsyn och det behöver vi ju göra med en viss frekvens för att de alltså ska visa att de är lämpliga.

Men Helén, räcker det att göra en ägar- och ledningsprövning för att stänga en skola eller måste det finnas andra problem också?

(Helén) – Nej, det räcker i sig själv att göra en ägar- och ledningsprövning som då visar på brister. Och det här är ju en fråga som vi många gånger får, att om vi säger att en ägare är olämplig behöver vi då också se någonting på lektionerna? Borde det visa sig till exempel att undervisningen är undermålig eller att eleverna har fått felaktiga budskap? Är det någonting som inte stämmer med lektionernas kvalitet eller med värdegrunden? Men svaret är att det räcker i sig själv. Därför att beslutsfattarna har bestämt att det är så pass viktigt att en ägare är seriös så det räcker i sig för att stänga en skola. Det kan ju vara så att vi till exempel har sett att det har varit så stora brister i ekonomin, det har funnits både skulder och det finns inga förutsättningar för att ekonomiskt klara av en skola till exempel. Men vi har inte sett något särskilt på lektionerna men ändå så kan vi stänga en skola.

Har vi då återkallad tillstånd på grund av just bristande lämplighet?

(Helén) – Ja vi har återkallat tillstånd på grund av bristande lämplighet i sig själv och vad jag kan se här i siffrorna så är det vid 22 tillfällen. Så att i det här lämplighetsbegreppet kan ju ligga mycket då. Det kan ju handla om att man inte har haft koppling till någonting som inte stämmer med skolans värdegrund och de demokratiska principer som ska gälla, som alla elever ska möta i skolan. Så att jo, vi har återkallat enbart på lämplighet.

Och man kan ju förstå att de här eleverna som går i den här skolan kan ju bli väldigt upprörda när deras skolor stängs. Vad har vi för erfarenheter kring hur elever reagerar när de får det här beskedet att skolan ska stängas?

(Helén) – Ja, det är klart att flera elever kan reagera mycket och tycker att det här kan kännas väldigt jobbigt och orättvist just därför att den här ägaren av skolan kanske inte är någon person som man har mött överhuvudtaget. Det kan ju finnas någon som kanske aldrig har synts på skolan och inte har någon daglig kontakt. Och då kan det ju vara svårt att förstå både för elever och föräldrar att de här kraven som ställs är väldigt höga. Så att inledningsvis så kan det ju bli reaktioner och frågor. Men i de allra flesta fall så brukar det ju sen bli så att man förstår hur viktigt det är att man får gå på en skola där det finns seriösa och sunda ägare. Och att man då lätt också, för det finns ju ett stort ansvar hos kommunerna, kommer till en annan skola och får fullfölja sin utbildning med kvalitet. Så att det brukar ju landa bra och gå bra men det kan inledningsvis bli reaktioner.

– Motsatsen att vi inte skulle stänga en skola skulle ju vara anmärkningsvärd, det vill säga att vi kan styrka och vi vet att en ägare är olämplig och inte kan sköta en skola på ett bra och seriöst sätt. Och ändå så skulle vi inte agera. Det skulle naturligtvis inte borga för kvalitet för eleverna. Det skulle kunna handla om någon till exempel som inte kan sköta sin ekonomi. Det finns risk för konkurs inom några år. Och så ändå skulle vi låta eleverna gå kvar. Så det är ju väldigt viktigt att förstå hela tiden att det är ett elevperspektiv bakom allt det här även om eleverna direkt inte möter en ägare i skolan.

Och om vi går över på det här med tillstånd för Skolinspektionen ger ju också tillstånd till fristående skolor som vill starta eller utöka. Hur vanligt är det att vi inte godkänner tillstånd på grund av ägar- och ledningsprövning?

(Carin) – Vi har nog ett par ärenden varje år där vi avslår ansökan för att det helt enkelt inte är visat att sökanden är lämplig eller har tillräcklig insikt. Jag skulle säga att det kanske är något vanligare att man helt enkelt inte har visat den här insikten om regelverken för det är trots allt den som söker om tillstånd som ska visa att de har kunskap och att de också är lämpliga. Så det är ju de som har skyldigheten att visa det och styrka det med olika dokument. Och där kan vi ju ibland avslå bara på den grunden att man inte har kunnat visa en aktiebok eller registeruppgifter eller annat. Vi tar också mycket stöd av den information som vi får via vår tillsyn. Där kan det vara så att har man återkallat en huvudmans tillstånd så kan samma personer dyka upp i tillståndsprövningen något år senare. När vi ser att vi har återkallat tillstånd så blir det viktigt att vi också följer upp det inom tillståndsprövning så att vi kan se om det dyker upp nya aktiebolag eller föreningar eller att de här personerna som har bedömts olämpliga väljs in i nya styrelser. Och det är ju viktigt att man inte kan runda bestämmelserna utan att vi helt enkelt följer upp och gör en lämplighetsprövning i varje tillståndsansökan.

Kan ni se att det är vanligt att personer som har fått nej eller där det har blivit återkallat tillstånd tidigare, att de dyker upp i nya ansökningar?

(Carin) – Ja, det är faktiskt lite överraskande att det är så vanligt förekommande att man helt enkelt försöker starta ett bolag igen eller starta en ny skola eller ingår i en ny ägare- och ledningskrets. Men det ser ju vi. Och det är ju en jätteviktig grindvakt som vi fyller där, att förhindra dem så att man inte bara ska kunna runda och starta någonting nytt om man har fått nej eller fått någonting återkallat.

Ja, verkligen. Har vi sagt nej till tillståndsöversökningar på grund av dålig ekonomi Gunnar?

(Gunnar) – Ja, det har vi. Och det upp skolan de första åren. För det är vanligt om man startar en skola från grunden att de första kanske två, tre åren gå med förlust och sen så börjar det bära sig. Och det är ju inget konstigt med det men man måste ju ha resurser att kunna stå emot förlusten. Så det är ju den ena delen som kan brista. Och den andra som är vanlig är att budgeten inte är trovärdig, inte är tillräckligt underbyggd. Så i huvudsak är det de två delarna. Men det är absolut vanligt att avsluta det.

Och om det vanligaste skälet då är ekonomin, vad är det andra vanligaste skälen till att vi avslår ansökningar?

(Carin) – Det vanligaste är nog att man inte kan visa ett tillräckligt elevintresse och det får ju direkta konsekvenser för ekonomin. Men en vanlig anledning till att vi avslår ansökan är att det inte är visat att man har tillräcklig insikt om de regler som gäller för skolan. Och det kan ju handla om att man kan vara en lärare men man har helt enkelt inte visat att man har insikt i tillräcklig omfattning. För att det är ett jätteviktigt uppdrag man har när man ska driva en skola. Och då behöver man ha en grundad och gedigen kompetens.

Ja, det räcker inte bara med att kunna pedagogik. Man måste kunna lagar och regler och driva företag och så. Helén, nu har vi haft det här i fem år, ägar- och ledningsprövning. Skulle du säga att det skulle behövas fler ändringar för att vi ska kunna komma åt fler?

(Helén) – Jag tycker att vi har ett bra fångsnät i stort, det vill säga att om vi får uppgifter så har vi goda möjligheter att utreda och styrka då att det finns problem. Det är också så att vi har ganska lätt att om vi begär uppgifter från andra myndigheter så får vi det, vi har bra samarbeten, bra samverkan med andra myndigheter. Så där ser det bra ut. Men sen har vi på ett par områden lämnat förslag om förbättringar av lagstiftningen. Vi har till exempel lyft fram att det skulle behövas tydligare, specificerat vad kraven är på en buffert för att man ska anses ha god ekonomi. Vi har också lyft fram att det är några områden där ägar- och ledningsprövning inte finns och att det kan finnas risker med det. Det gäller till

exempel internationella skolor. Sen är det också så att vi har sagt att det är viktigt att kunna pröva en ägare när man också förvärvar en annan skola. Det här som man lite ibland enkelt säger, köpa tillstånd. Det vill säga att en större koncern till exempel kanske då köper mindre skolor och utökar sin verksamhet den vägen. Och i de fallen så är det ju inte så att man behöver söka nya tillstånd. Och det här har vi pekat på att vi tycker är en gråzon. För att det kan vara så att vissa större huvudmän att de har brister. Vi har varit väldigt på dem i tillsynen om man säger så. Vi har varit kritiska och sett stora brister i undervisningen och ändå så kan de då köpa nya skolor och starta verksamhet den vägen. Så det är bara några exempel på att vi också pekat på fler områden där man skulle kunna lagstifta för att vi skulle kunna få bättre verktyg.

Och nu pågår det ju en utredning om vinster i skolan. Vad tror ni att den kommer innebära för framtiden?

(Helén) – Ja, det är ju en viktig utredning och den tar ju grepp om väldigt många frågor som inte minst berör Skolinspektionen. Den har ju dock ett väldigt stort fokus just på vinst och vinstfrågan. Det vill säga att ifall det är så att en huvudman inte skulle sköta sin skola eller att det är låg kvalitet på lektioner eller elevhälsa eller studie- och yrkesutbildning, var det än kan vara, så skulle vi ha möjlighet att innehålla vinst. Och så ser det ju inte alls ut idag, utan den ägar- och ledningsprövning som vi har nu, som är aktuell nu, den ger sig överhuvudtaget inte in på vinstfrågan. Så det är ju nytt i sådana fall om vi skulle få den typen av lagstiftning. Men några av de här frågorna som jag nyss nämnde där vi behöver, där vi anser att vi gärna skulle ha en ny lagstiftning, de ligger också i den här vinstutredningen. Därför väntar vi med stort intresse på det här resultatet.

Gunnar, har du någonting där som du kan lägga till?

(Gunnar) – Ja, det finns mycket att prata om. Det är en stor utredning som har väldigt många punkter som de tittar på. En punkt som jag såklart tycker är väldigt intressant att se vad de kommer fram till där. Det är ju det förtydligade kravet på ekonomiska förutsättningar. Bestämmelsen idag är ju relativt allmänt hållen. Så att en tydligare bestämmelse och där det också framgår att det behövs, man ställer krav på en buffert. För det är det vi ofta ser som en utmaning. Vi kan förelägga en huvudman, de kommer till rätta med bristen, de läker sitt egna kapital, men det finns liksom ingen ytterligare buffert. Så att något år senare så händer något oförutsett och så liksom förbrukas det egna kapitalet igen och så behöver vi förelägga igen. Så att bestämmelsen som vi har nu har absolut lett till förbättringar, Det är lätt till förbättringar men om man ska fullt utnå syftet med bestämmelsen då välkomnar vi ett tydligare krav på buffert. Och det är ju en punkt som utredningen har att utreda så den tycker jag är väldigt spännande.

Ja men då är det dags att runda av det här avsnittet. Du som vill veta mer om Skolinspektionens arbete kan gå in på skolinspektionen.se. Idag har du hört

Helén Ängmo, Skolinspektionens generaldirektör, Carin Klevesjö, chef för tillståndsenheten och Gunnar Persson, avdelningschef för ekonomisk granskning och tillstånd. Båda på Skolinspektionen. Tack för att du lyssnade.